

คิดใหม่ นโยบาย(แทรกแซงราคา)สินค้าเกษตร

วิโรจน์ ณ ระนอง

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI)

16 สิงหาคม 2556

ประเด็นหลักที่จะเสนอ

- ที่ผ่านมา ปัญหาของเราไม่ได้อยู่แค่ข้าว
- ความหวังว่าจะแก้ปัญหโดยลดขนาดของโครงการจำนำข้าวลงมา + zoning + หันไปหาพืชอื่น (เช่น อ้อย) จะไม่ช่วยแก้/ลดปัญหาได้มากอย่างที่หวัง
- มาตรการยกระดับราคาสินค้าเกษตรให้สูงกว่าตลาดโลก (โดยเฉพาะในประเทศไทย) มีปัญหาทุกมาตรการ
- ข้อเสนอสำหรับอนาคต
 - เลิกใช้นโยบายที่พยายามดันให้ราคาสินค้าเกษตรสูงกว่าตลาดโลก
 - มาตรการที่จะช่วย (หรือจะขายประกันราคา) ควรตั้งราคาเป้าหมายที่สะท้อนราคาในอดีตเพื่อช่วยเกษตรกรรับมือกับกรณีที่ราคาตกต่ำจริงๆ เท่านั้น
 - เลิกนโยบาย/มาตรการจูงใจให้เกษตรกรอยู่กับภาคเกษตร
- ข้อเสนออาจทำได้ยาก (หรือแทบเป็นไปไม่ได้) ในทางการเมือง แต่ถ้าไม่ยอม หรือไม่กล้าคิดใหม่ทำใหม่กันจริงๆ ปัญหาก็ก็น่าจะหนักขึ้นเรื่อยๆ

1. สภาพการณ์ปัจจุบันและบทเรียน

ปัญหาการแทรกแซงสินค้าเกษตรของเราไม่ได้อยู่แค่ข้าว

- มันสำปะหลังอาจยังไม่เป็นข้าวใหญ่ แต่ปัญหาแทบไม่ต่างกัน (มันวิ่งมาที่รัฐ การระบายผ่านเอกชนรายเดียวหรือน้อยราย สต็อกที่ไม่ชัดเจน ผู้ส่งออกหาสินค้าไม่ได้ และคาดว่ารัฐจะเสียหายหลายหมื่นล้านบาทต่อปี)
- ยางพารา (แทรกแซงราคาสูง ใช้เงินไปหลายหมื่นล้าน และสต็อกที่รอเสื่อม)
- รัฐบาลยังฝากความหวังกับอ้อย และคิดว่าอาจแก้ปัญหาส่วนหนึ่งได้จากการให้เกษตรกร โยกย้ายไปปลูกอ้อยแทน
 - แต่อ้อยก็มีปัญหาในตัวเองอยู่ไม่น้อย และความพยายามปฏิรูประบบก็อาจจะไม่เกิดขึ้นจริงในเร็วๆ นี้ (ทั้งที่เป็นมติ ครม. มาตลอดตั้งแต่ต้นปี 55)
 - และการตั้งราคาข้าวที่ยังสูงก็จะสร้างแรงจูงใจในการขยายพื้นที่ปลูกข้าวต่อไป (ถึงแม้จะเปลี่ยนมาเป็นรับจำนำปีละครั้งก็ตาม)

1.1 ปัญหาโครงการจํานำข้าวจะยังคงย้อนรอยเดิม

- แม้ว่าการแก้ปัญหัจํานำข้าวคงจะดีขึ้นกว่าเดิมบ้าง แต่ปัญหาใหญ่ๆ จะยังย้อนรอยเดิม
- ลดการรับจํานำครั้งเดียว ก็ยังจะต้องใช้เงินปีละประมาณสามแสนล้าน (ตามที่รัฐบาลประมาณการ ซึ่งคงไม่พลาตมาก) ซึ่งใกล้เคียงกับจํานำในปีแรก
- สมัยก่อนจํานำ 20-30% ก็มีปัญหการขายข้าว ดังนั้น ถึงต่อไปข้าวจะเข้ามาแค่ 50-67% (ไม่ทุกเมล็ด) การขายข้าวก็ยังเป็นปัญหาที่ใหญ่มากอยู่ดี
 - การประมูลข้าวในปัจจุบันก็ยังมีปัญหา (ทั้งความไม่เชื่อมั่น และการเกรงว่าราคาจะลงอีก) จึงมีการเสนอราคาต่ำ (เช่น \$380)
 - มาตรการทางกฎหมาย (เช่น ตรวจโกดังผู้ส่งออก) คงไม่ช่วยอะไรมาก
 - นอกจากสต็อกข้าวเก่า (17 ล้านตัน) แล้ว ถ้าจํานำข้าวต่อแบบนี้ จะยังมีข้าวใหม่เข้ามาที่รัฐปีละ 10+ ล้านตัน (เฉลี่ยเดือนละ 1 ล้านตัน) ดังนั้น ถึงตั้งแต่นี้ไป จะระบายข้าวได้เดือนละล้านตัน (ซึ่งยังไม่เห็นแนวโน้ม) สต็อกก็จะยังไม่ลดลง

ปัญหาโครงการจํานำข้าวจะยังคงยื้อนรอยเดิม (ต่อ)

- การตั้งราคาที่สูงกว่าตลาดมากๆ (เช่น 15,000 หรือแม้กระทั่ง 13,500) นอกจากรัฐจะมีต้นทุนสูงกว่าตลาดโลกมากแล้ว (\$700-800) ก็ยังสร้างปัญหาต่อไปในระยะยาว (จากแรงจูงใจในการปลูกข้าวเพิ่ม แรงจูงใจในการสวมสิทธิ์ และการนำข้าวข้ามแดน)
 - และต้องตามมาปิดกั้นไม่ให้นำข้าวข้ามแดน ซึ่งขัดเจตนารมณ์ของ AEC
- มาตรการควบคุมต่างๆ นอกจากจะใช้ทรัพยากรจำนวนมากแล้ว (รวมทั้ง ขรก เกษตร พาณิชย์ และต่อไปคงรวมมหาดไทย ซึ่งส่วนนี้ยังไม่ได้คิด ต้นทุนจริงเต็มที่เกิดจาก ขรก ไม่ได้ไปทำงานในหน้าที่ประจำของตัวเอง) แต่ก็มีปัญหาในการอุดช่องโหว่สำคัญๆ ที่มีอยู่เต็มไปหมด
- กลายเป็นว่าเราสร้างโครงการที่ก่อให้เกิดแรงจูงใจในการทุจริต แล้วต้องคอยตามมาอุดช่องโหว่ไม่ให้เกิดการทุจริตเหล่านั้น!

1.2 มาตรการอื่นจะช่วยแก้ปัญหาได้ไม่มาก

- มาตรการสำคัญอีกอันที่รัฐบาลนี้ฝากความหวังคือ โซนนิ่ง (zoning) ซึ่งเป็นมาตรการที่พูดกันมาหลายสิบปีแล้ว
- แต่ถึงทำได้เต็มรูปแบบ มาตรการนี้ก็จะได้ช่วยแก้ปัญหาราคาสินค้าเกษตร
 - พท เกษตรส่วนใหญ่ของประเทศไทยอยู่นอกเขตชลประทาน ซึ่งควบคุมน้ำไม่ได้ (กระทั่งในเขตชลประทานเอง หลายครั้งก็ไม่มีน้ำหรือเจอน้ำท่วม) ดังนั้น ถึงจำกัด/กำหนดพื้นที่ได้ก็ไม่ได้ทำให้สามารถกำหนดปริมาณการผลิตได้
 - ถึงแม้จะกำหนดปริมาณการผลิตของไทยได้ แต่ราคาสินค้าเกษตรส่วนใหญ่ขึ้นกับผลผลิตของทั้งโลกมากกว่า (สินค้าหลักๆ ผลผลิตของเราน้อยมากเมื่อเทียบกับทั้งโลก เช่น ข้าว ประมาณ 7% น้ำตาล <5% แม้กระทั่งยางพาราที่เราเป็นผู้ผลิตรายใหญ่ก็ไม่สามารถกำหนดราคาในตลาดโลกได้)
- ในทางปฏิบัติคงจะมีผลไม่มาก เพราะรัฐบาลจะทำแค่ “แนะนำ/ส่งเสริม” ไม่ใช่ห้าม
 - รัฐบาลบอกว่าจะ “ช่วย” เฉพาะเกษตรกรใน zone ซึ่งถ้าทำจริงก็อาจมีปัญหาพอสมควรรวมทั้งการกำหนดโซนอาจกลายเป็นประเด็นถกเถียงสำคัญ

1.3 มาตรการยกระดับราคาสินค้าเกษตรให้สูงกว่าตลาดโลก ทำในประเทศส่งออกได้ยากกว่าในประเทศที่นำเข้า

- สำหรับประเทศที่นำเข้าสินค้าเกษตร การทำให้ราคาในประเทศสูงนั้นง่ายกว่ามาก (เช่น กำหนดโควต้า+เก็บภาษีสินค้านำเข้า และจะมีรายได้จากภาษีนำเข้าที่สามารถเอามาอุดหนุนเกษตรกรในประเทศด้วย)
 - แต่แม้กระทั่งในประเทศเหล่านี้ มาตรการกีดกันการนำเข้าก็ทำได้ยากขึ้นเรื่อยๆ (จากข้อตกลงการค้าระหว่างประเทศ)
- แต่มาตรการเหล่านี้จะอยู่ได้ก็ต่อเมื่อราคาที่สูงไม่ได้จูงใจให้มีการผลิตมากจนสินค้าล้นตลาดในประเทศ
 - หรืออีกนัยหนึ่งเกษตรกรมีช่องทางที่จะหารายได้ที่ดีกว่าจากการหันไปประกอบอาชีพอื่น
- หรือมีมาตรการควบคุม/จำกัดว่าแต่ละปีใครหรือพื้นที่ไหนปลูกพืชนั้นได้บ้าง
 - เช่น มีมาตรการหมุนเวียนพื้นที่ที่มีสิทธิปลูก หรือพื้นที่ที่จะได้รับน้ำชลประทาน
- แต่สำหรับประเทศที่ยังจะพึ่ง/ขยายการส่งออกสินค้าเกษตร (หรือตั้งเป้าเป็น “ครัวของโลก”) ถ้าจะยกราคาก็คงต้องใช้วิธีอุดหนุน
- และมาตรการอุดหนุนมักจะใช้เงินมาก เพราะต้องอุดหนุนสินค้าส่วนที่ส่งไปขายต่างประเทศด้วย

1.4 การยกระดับราคาไม่ใช่คำตอบสำหรับเกษตรกรในระยะยาว

- แม้ว่าการยกระดับราคาจะช่วยเกษตรกรจำนวนหนึ่ง ทำให้มีกำไรเพิ่ม “ลืมตาอ้าปาก” ได้จริง
- แต่ราคาที่สูงขึ้นก็จูงใจให้เกษตรกรอีกจำนวนหนึ่ง (ซึ่งมีต้นทุนสูงกว่า) ให้เข้ามาผลิตสินค้านั้นเพิ่ม โดยเกษตรกรเหล่านี้ก็จะมีกำไรไม่มากอยู่ดี
- การที่มีคนหันมาปลูกข้าวมากขึ้น ดึงให้ต้นทุนของเกษตรกร (รวมกลุ่มแรกด้วย) สูงขึ้น
 - เจ้าของที่ดิน (ซึ่งรวมเกษตรกรบางส่วนด้วย) มีรายได้เพิ่มจากค่าเช่าที่สูงขึ้น
- ผลในที่สุดก็คือ ราคาที่สูงขึ้นทำให้ต้นทุนสูงขึ้นไปด้วย
 - แสดงว่าในความเป็นจริง “ราคากำหนดต้นทุน”
 - ไม่ใช่ (และไม่สามารถ) “กำหนดราคาที่เป็นธรรมจากต้นทุน” ตามที่หลายฝ่ายเรียกร้อง
- ถ้าราคาปัจจัยการผลิต (และค่าเช่า) ขึ้นง่ายกว่าลง การปรับราคาจำหน่าย/ประกันลงก็อาจสร้างปัญหาให้เกษตรกรได้มากอีกเช่นกัน

1.5 โครงการ “ประกันรายได้” ก็จะสร้างปัญหาคล้ายกัน ถ้าเอามาใช้เพื่อยกระดับราคาให้สูงกว่าตลาด

- เดิมโครงการนี้ถูกออกแบบให้เป็นโครงการประกันความเสี่ยง ไม่ใช่การอุดหนุนราคา
- ข้อดีที่สำคัญ (ซึ่งตอกย้ำให้เห็นจากปัญหาในโครงการจำนำ) คือรัฐไม่ต้องยุ่งและสูญเสียจากการสต็อกและขายข้าว ซึ่งเป็นสองขั้นตอนที่มีปัญหามากมาตลอด
- แต่ถ้าทำเป็นโครงการอุดหนุนเพื่อยกระดับราคาอย่างชัดเจน เงินอุดหนุนส่วนหนึ่งก็จะถูกแบ่งไปให้ผู้ซื้อ (มีเกษตรกรเข้ามาผลิตแข่งขันมากขึ้น ผู้ซื้อก็ย่อมมีอำนาจต่อรองและกดราคารับซื้อลงได้ส่วนหนึ่ง)
 - กลไกตรงกันข้ามกับการเก็บภาษีสรรพสามิตจากผู้ผลิต (ที่ผู้ขายจะสามารถผลักภาระภาษีที่ถูกเก็บส่วนหนึ่งไปให้ผู้ซื้อ)
- ปัญหาจะรุนแรงขึ้นตามการอุดหนุนที่เพิ่มขึ้น และจะชักนำให้คนมาทำนามากขึ้นด้วย
- ยิ่งถ้าตั้งเป้าว่าจะอุดหนุนให้ได้ราคาเป้าหมายที่กำหนดขึ้นมาเองให้สูงกว่าตลาดอย่างชัดเจน (เช่น **12,000 15,000**) ในระยะยาวก็จะมีปัญหาแรงจูงใจที่รุนแรง (ราคาตลาดอาจต่ำลงเพราะทั้งผู้ซื้อ+ผู้ขายรู้ว่ารัฐบาลจะต้องชดเชยให้ได้ตามเป้าเอง)

ปัญหาของโครงการ “ประกันรายได้” ที่ตั้งราคาสูงกว่าตลาด

- ข้อเสียในภาคปฏิบัติที่ผ่านมามีอีกประการหนึ่งคือปัญหาชาวนาปลอม เพราะลงทะเบียนแล้วมีแต่ได้ และมีโอกาสได้แทบทุกปี (ไม่ใช่เฉพาะเมื่อราคาตกต่ำกว่าปกติ)
- และเจ้าของที่ดินอ้างสิทธิ์ (แต่ถ้าทำในระยะยาวก็อาจเกิดผลเหมือนโครงการจํานําข้าวคือค่าเช่าที่ดินสูงขึ้น)
- ข้อที่ถูกละเลยกว่าเป็นข้อดีประการหนึ่งคือช่วยชาวนารายเล็ก (ที่ปลูกข้าวไว้กินเองเป็นหลักด้วย) แต่ก็มีคำถามถึงเหตุผลทางเศรษฐกิจ (ยกเว้นเราเชื่อว่ารัฐควรจ่ายเงินอุดหนุนให้ประชาชนปลูกข้าวไว้กินเอง หรือประเทศเราควรมีชาวนาจำนวนมาก)

2. กระบวนทัศน์ใหม่ ในการกำหนดนโยบาย เกษตรในอนาคต

การผูกขาดตลาดสินค้าเกษตรไม่เคยทำได้จริง

- สำหรับประเทศที่ต้องพึ่งการส่งออกสินค้าเกษตร มาตรการสร้างอำนาจผูกขาดเหนือตลาดโลกไม่เคยได้ผลจริง
 - ในทางทฤษฎีอาจทำได้ถ้าเป็นสินค้าที่ไม่มีคู่แข่งที่มาทดแทนได้ แต่ในปัจจุบันไม่มีสินค้าที่ว่า แม้กระทั่งข้าวหอมมะลิ
- มาตรการ “จับมือประเทศผู้ผลิตอื่น” สร้าง cartel ก็ไม่เคยได้ผล แม้กระทั่งในกรณียางพาราที่ไทย อินโด มาเลเซีย ที่มีผลผลิตรวมกันเป็นส่วนใหญ่ของผลผลิตโลก มาจับมือกันตั้ง IRCo

- การตั้งราคาสินค้าเกษตรให้สูงกว่าตลาดโลก สามารถทำได้ง่ายกว่าสำหรับประเทศผู้นำเข้าที่สามารถจำกัดปริมาณการนำเข้าด้วย แต่ไม่ควรพยายามใช้นโยบายนี้กับสินค้าที่เรายังมีสถานะเป็นผู้ส่งออกรายสำคัญ
- การนำเงินภาษีมาอุดหนุนราคาในประเทศให้สูงกว่าตลาดโลกมีปัญหามาก เพราะทำให้เกษตรกรไม่ปรับตัวตามสัญญาณของตลาดจริง แต่เกิดแรงจูงใจที่จะผลิตมากขึ้นเรื่อยๆ ทำให้ภาระค่าใช้จ่ายของโครงการเพิ่มขึ้นตามอย่างรวดเร็ว
- รัฐไม่ควรพยายามฝืนตลาดในระยะยาว แต่ควรมีมาตรการช่วยเกษตรกรรับมือกับความเสียด้านราคาในระยะสั้น (เช่น ในกรณีที่ราคาในฤดูนั้นตกลงมามากเมื่อเทียบกับแนวโน้มราคาในอดีต ซึ่งเกษตรกรอาจจะไม่อยู่ในวิสัยที่จะคาดการณ์ได้ล่วงหน้า และเกษตรกรที่มีฐานะไม่ดีมากอาจจะไม่สามารถรับมือกับราคาที่ผันผวนมากได้ด้วยตัวเอง)
- แต่ในกรณีพืชที่มีมูลค่าสูงควรให้เกษตรกรร่วมรับภาระอย่างมีนัยสำคัญ (เช่น เก็บภาษีส่งออกยกเว้นพาราในช่วงที่ราคาสูงกว่าแนวโน้ม และนำเงินมาอุดหนุนเมื่อราคาตก)

2.1 เกษตรกรรมไม่ใช่คำตอบ/ทางออกจากความยากจน ของคนส่วนใหญ่ของประเทศ

- ในเชิงเศรษฐกิจ เกษตรกรรม/เกษตรกร-กสิกร-ชาวนา หมดบทบาทในการเป็นกระดูกสันหลังของชาติมานานแล้ว
 - สัดส่วนของผลผลิตภาคเกษตรต่อผลผลิตมวลรวมของประเทศลดลงจากประมาณ **20%** ในปี **2522** เหลือ **7.7%** ในปี **2538**
 - เพิ่มกลับไปอยู่ที่ **9-10%** หลังวิกฤต **40** แล้วลดกลับมาเป็น **7.7** ในปี **2554**
- แนวโน้มที่ลดลงเป็นทิศทางเดียวกับประเทศพัฒนาแล้ว ซึ่งสัดส่วนรายได้จากเกษตรมักไม่เกิน **3-7%** ของ **GDP** และมีสัดส่วนของเกษตรกรพอๆ กับสัดส่วนรายได้
- แต่ประเทศไทยยังมีคนอยู่ในภาคเกษตรเป็นจำนวนมาก (แม้กระทั่งเมื่อเทียบกับประเทศกำลังพัฒนาที่มีรายได้ต่อหัวใกล้เคียงกัน) ถึง **25-40%** (จูนกับนิยามของคำว่าเกษตรกร)
- โดยเฉลี่ยแล้ว เกษตรกรไทยจึงมีรายได้สุทธิที่ไม่ถึงครึ่งของคนที่ไม่ใช่เกษตรกร
- ภาคเกษตรจึงไม่สามารถเป็นแหล่งรายได้หลักของคนจำนวนมาก หรือไม่เช่นนั้นเกษตรกรก็จะเป็นอาชีพที่ต้องอยู่คู่กับความยากจนไปอีกนาน

ปี	สัดส่วนสินค้าเกษตรส่งออกต่อ สินค้าส่งออกทั้งหมด (%)	สัดส่วนสินค้าเกษตร <u>และ</u> อุตสาหกรรมการเกษตร ส่งออกต่อสินค้าส่งออก ทั้งหมด (%)	สัดส่วนของสินค้าเกษตรต่อ ผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ (% ของ GDP)
2526	48.8	59.4	20.3
2531	30.3	42.8	16.7
2536	17.5	27.0	8.9
2537	17.2	26.7	9.3
2538	16.5	25.9	7.7
2539	16.3	26.4	9.5
2540	14.3	23.7	9.8
2541	13.5	22.6	11.3
2542	12.0	21.3	9.7
2543	10.6	18.8	9.1

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ *บัญชีรายได้ประชาชาติ* และกรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ กระทรวงพาณิชย์ *สถิติการค้าและเครื่องชี้ภาวะเศรษฐกิจไทย*

- เกษตรกรจำนวนมากเข้าใจสภาพปัญหาดี และโหวตให้ตัวเองหรือลูกหลานค่อยๆ ออกจากภาคเกษตร จนมีจำนวนลดลงมาพอสมควร
 - รวมทั้งปรับตัวโดยไปทำงานอื่นนอกฟาร์ม (**off-farm & non-farm**) ทั้งถาวรและตามฤดูกาล (รวมทั้งขับแท็กซี่ ขายของ ฯลฯ ซึ่งรวมแล้วมีรายได้ดีกว่าทำเกษตรอยู่กับที่)
- ภาครัฐ **NGO** (และ “ปราชญ์” ชาวบ้าน) กลับพยายามส่งเสริม/ผลักดันให้เกษตรกรอยู่กับเกษตรต่อไปด้วยหลายมาตรการ เช่น สัญญาว่าจะทำให้ราคาดีขึ้นให้อยู่อย่างพอเพียง (รายได้และรายจ่ายต่ำ) ให้ปรับเปลี่ยนวิธี/วิธีการเกษตรให้ได้ผลผลิตสูงโดยมีต้นทุนต่ำ
- แต่ภาคเกษตรเองมักไม่มีงานเต็มเวลาที่สามารถรองรับคนจำนวนมากได้ทั้งปี
 - การเกิดอาชีพรับเหมาดำนา/หว่านกล้า ฉีดยา ก็เป็นตัวอย่างที่สะท้อนปัญหานี้
- การมีคนอยู่ในภาคเกษตรมากเกินไปเป็นตัวกำหนดผลิตภาพ
 - ก่อนปี **40** ผลิตภาพการปลูกข้าวของไทย (วัดด้วยผลผลิตต่อแรงงาน) มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ
 - หลังวิกฤตปี **40** ที่คนจำนวนมากกลับบ้านไปพึ่งเกษตร ผลิตภาพการปลูกข้าวปี **40/41** ตกลง (แล้วค่อยๆ กระเตื้องกลับขึ้นมาในปี **41/42**) (ดูกราฟ)
 - ผลิตภาพสวนทางกับจำนวนชาวนา (ดูตาราง)

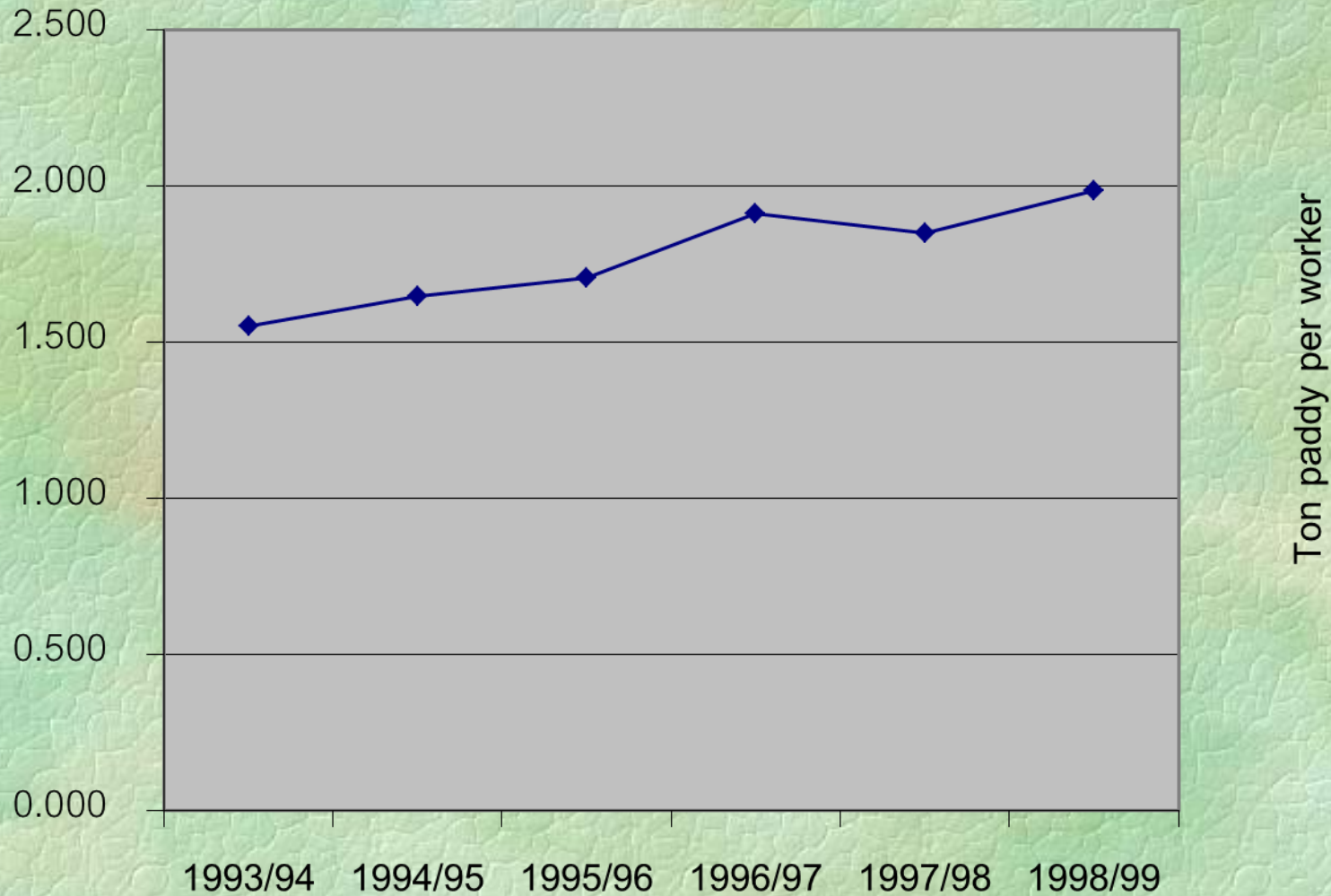
ตัวอย่างผลงาน “ปราชญ์ชาวบ้าน” ที่ทำข้าวหอมมะลิอินทรีย์ได้ผลผลิตสูงกว่า Super Rice หรือทำข้าวหอมมะลิน้ำฝนผลผลิตสูงและต้นทุนต่ำ

นายเชาว์วัช หนูทอง ประธานเครือข่ายกสิกรรมไร้สารพิษละโว้ธานี หรือ ปราชญ์เดินดิน ชาวอำเภอท่าม่วง จังหวัดลพบุรี เล่าวิธีการทำนาให้ได้ผลผลิตดี ลงทุนต่ำ ซึ่งเขา**ใช้วิธีการทำนาแบบเกษตรอินทรีย์ข้าวหอมมะลิ**โดยวิธีโยนกล้า ซึ่งต้องเตรียมเพาะกล้าข้าวในถาดหลุม 10-15 วัน จากนั้นนำกล้าข้าวไปโยนในพื้นที่ที่เตรียมไว้ แล้วค่อยปล่อยน้ำลงสู่ที่นา ซึ่งต้องมีแหล่งน้ำหรือชลประทานที่สามารถควบคุมน้ำในแปลงนา วิธีนี้**สามารถสร้างผลผลิต 2-5 ตันต่อไร่** จากการโยนต้นกล้า 5 กิโลกรัมต่อไร่ ทั้งนี้ยังมีเทคนิค “เปียกสลับแห้ง แกล้งข้าว” ข้าวจะแตกกอได้มาก ใช้ແหนແดงมาปกคลุมพื้นดินเพื่อลดวัชพืชแทนสารเคมี “ผมใช้ข้าวแค่ 2 ซีดต่อไร่ แต่ละต้นจะแตกกอมากกว่า 100-150 ต้น ได้ผลผลิตกอละครั้งกิโลกรัม ปลูกห่างกัน 40 x 40 เซนติเมตร ได้ประมาณ 10,000 กอต่อไร่ และควรมีการปรับปรุงดินอย่างต่อเนื่อง เมื่อทำได้แบบนี้เราก็สามารถแข่งกับประเทศอื่นได้ ข้าวเป็นพืชที่ทนน้ำ ถ้าพื้นที่แห้งข้าวก็จะแตกกอ..”

นายบรรเทา เกตุอูม เกษตรกรดีเด่น บ้านห้วยน้ำคำใต้ ตำบลกระเบื้อง อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ บอกว่า ตนทำนา**ปลูกพันธุ์ข้าวหอมมะลิไทยที่ได้ผลผลิตต่อปีเฉลี่ยสูงสุดถึง 1 ตันต่อไร่ ซึ่งใช้งบประมาณต้นทุนเพียง 1,005 บาท** โดยการวางแผนฟื้นฟูหน้าดินหลังการเก็บเกี่ยวพันธุ์ข้าว และเมื่อถึงเดือนมิถุนายนหรือช่วงฤดูการทำนาที่หวังพึ่งน้ำฝนเป็นแหล่งน้ำหลักก็เริ่มหว่านเมล็ดพันธุ์ที่ได้จากศูนย์วิจัยเมล็ดพันธุ์ข้าวในอัตรา 25 กิโลกรัมต่อไร่

ที่มา: “ทางรอด'ข้าวหอมมะลิไทย'บนการแข่งขันราคา” กรุงเทพธุรกิจ วันที่ 3 มกราคม 2556

ผลผลิตข้าวนาปีต่อแรงงาน(ตันข้าวเปลือกต่อคน) Wet-Season Rice Yield in Thailand

ที่มา: Viroj NaRanong (2000) **Financial Crisis and Productivity of Agriculture in Thailand**

Table 1 Employed workers in Agricultural Sector, 1995-2000 (million)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Farmers	13.59	12.60	13.12	13.05	11.91	12.09
Rice farmers	10.39	9.30	10.16	9.70	8.53	9.01
Hired Farm workers	1.57	1.43	1.47	1.59	1.71	2.14
Fishermen/Hunters	0.33	0.47	0.40	0.38	0.46	0.37
Loggers	1.58	1.75	1.75	1.69	1.79	1.71
Total	17.07	16.24	16.74	16.71	15.87	16.31
<i>% Change from Previous Year</i>						
Farmers		-7.3	4.2	-0.5	-8.7	1.5
Rice farmers		-10.5	9.2	-4.5	-12.1	5.7
Hired Farm workers		-8.8	2.9	8.2	7.4	25.5
Fishermen and Hunters		41.7	-13.4	-6.1	21.4	-20.1
Loggers		10.6	-0.1	-3.4	6.1	-4.9
Total		-4.8	3.1	-0.2	-5.0	2.7

Source: Compile from NSO Labor Force Survey (Round 3 August)

การลดลงของเกษตรกร ไม่ใช่ปัญหา แต่เป็นทางออก

- จำนวนเกษตรกรที่ลดลง ไม่ได้ก่อให้เกิดปัญหาความมั่นคงทางอาหารทั้งของไทยและของโลก จึงไม่จำเป็นต้องหามาตรการที่พยายามเก็บรักษาคนไว้ในภาคเกษตรมากกว่าที่เขาสมัครใจอยู่เอง
 - จะยังมีเกษตรกรจำนวนมากที่มีเงื่อนไขที่ทำให้เหมาะที่จะอยู่ในภาคเกษตรต่อไป (เช่น มีที่ดินอยู่แล้ว รวมทั้งรายที่ทำไว้กินเองเป็นหลัก และเกษตรกรที่มีรายได้หลักจากทางอื่น)
 - เกษตรกรจำนวนมากมีขนาดฟาร์มใหญ่ขึ้น และมีรายได้และผลผลิตเพิ่มขึ้นมาก
- ตราบที่ยังมีเกษตรกร (หรือคนที่พร้อมกลับเข้ามาทำเกษตร) เป็นจำนวนมาก โอกาสที่เกษตรกรโดยรวมจะมีรายได้ดีก็เป็นไปได้ยาก
 - ในหลายประเทศที่สินค้าเกษตรมีมูลค่า 3-7% ของ GDP ก็มีเกษตรกรในสัดส่วนที่พอๆ กัน
 - เกษตรกรจะมีฐานะดีได้ ก็ต่อเมื่อคนส่วนใหญ่ของประเทศสามารถหารายได้ที่ดีได้จากอาชีพอื่น จนไม่สนใจมาเป็นเกษตรกรอีกต่อไป (ถึงแม้คนที่อยู่จะได้รับการอุดหนุนพอสมควร)

3. ข้อเสนอ นโยบายแทรกแซงราคาในอนาคต

3.1 ทำไมเราจึงควรเลิกนโยบาย/มาตรการ “ยกระดับราคาให้สูงกว่าตลาด”?

- นอกจากมาตรการอุดหนุนราคาในประเทศให้สูงกว่าตลาดโลกมักจะมีภาระค่าใช้จ่ายสูงแล้ว ผลกระทบที่สำคัญกว่านั้นก็คือทำให้เกษตรกรเลิกปรับตัวตามสัญญาณของตลาด แต่หันมาปรับตัวตามสัญญาณจากรัฐบาลแทน
- ในกรณีนี้ ถ้าโครงการอุดหนุนทำได้อย่างเป็นระบบพอสมควร (เช่น ทั้งโครงการประกันรายได้ของรัฐบาล ปชป และโครงการรับจำนำทุกเมล็ดของ พท.) ก็จะเกิดแรงจูงใจในการขยายการผลิต ซึ่งจะกลายเป็นแรงกดดันที่กลับมาสร้างปัญหาให้กับโครงการในระยะยาว
 - งบอุดหนุนที่ใช้ในโครงการ ปชป. เพิ่มขึ้นมากในปีเดียว (สาเหตุสำคัญประการหนึ่งคือจำนวนชาวนาที่ลงทะเบียนเพิ่มขึ้น) และคาดว่าจะเพิ่มเป็นประมาณแสนล้าน ถ้า ปชป เข้ามาเป็นรัฐบาล และ “เพิ่มกำไรเป็น 40%” ตามที่หาเสียงไว้
 - โครงการจำนำข้าวปีหน้า ที่จะรับจำนำปีละครั้ง และจำกัดวงเงินต่อราย ก็ยังคงว่าจะใช้เงิน 300,000 ล้าน ซึ่งพอๆ กับโครงการรับจำนำทุกเมล็ดในสองปีที่ผ่านมา

- เมื่อประกอบกับข้อเท็จจริงที่ว่าราคาที่สูงขึ้น (จากการนำเงินภาษีมาอุดหนุน) จะทำให้ต้นทุนสูงขึ้นตาม และในที่สุดประโยชน์ก็จะไปตกกับเจ้าของที่ดิน (และชาวนาที่มีที่ดินเอง) ในขณะที่จะยังมีชาวนาที่มีต้นทุนสูงที่แทบจะไม่มีกำไรในจำนวนที่แทบจะไม่ต่างจากเดิม
- ในระยะยาว โครงการ “ช่วยเหลือ” เกษตรกร จึงควรล้มเลิกเป้าหมายที่จะยกราคาในประเทศให้สูงกว่าราคาตลาดโลก โดยให้เกษตรกรตัดสินใจเองจากสัญญาณที่เขาได้รับจากแนวโน้มราคาตลาด
- แต่ควรเป็นโครงการที่ (1) ช่วยเกษตรกรรับมือกับความเสี่ยงจากการผันผวนของราคาในระยะสั้น และ (2) ช่วยให้เกษตรกรมีเวลาปรับตัวพอสมควร (เช่น 2-3 ปี) ในกรณีที่เกษตรกรจะเปลี่ยนไปทำอย่างอื่น

3.2 หัวใจของการออกแบบ โครงการ

- โครงการอาจทำได้หลายรูปแบบ แต่หัวใจของโครงการคือการกำหนดราคาเป้าหมายที่สะท้อนแนวโน้มราคาตลาดในอดีต
- ตัวอย่างเช่น กำหนดราคาเป้าหมายเท่ากับราคาเฉลี่ยสามปีย้อนหลัง และจ่ายชดเชยส่วนต่างในกรณีที่ราคาจริงต่ำกว่าราคาเป้าหมายมากกว่า 5-10% (หรือราคาจริงต่ำกว่าร้อยละ 90 หรือ 95 ของราคาเป้าหมาย)
- นัยของวิธีนี้คือ เกษตรกรจะได้ราคาที่ไม่ต่ำกว่าราคาเฉลี่ยสามปีย้อนหลัง ดังนั้น (1) ถ้าราคาปีนี้ตกกระทันหันเขาจะยังไม่ได้รับผลกระทบ (2) ถ้าเกษตรกรเห็นว่าแนวโน้มราคาไม่ดี แล้วคิดจะเปลี่ยนไปทำอย่างอื่น ภายใน 1-2 ปีข้างหน้า เขาก็ยังจะพอคาดการณ์ได้ว่าราคาเป้าหมายจะตกประมาณเท่าไรในช่วง 1-2 ปีข้างหน้า

อาจปรับเปลี่ยนในรายละเอียดได้

- ถ้าต้องการลดปัญหา “ชานาปลอม” อาจทำโครงการในรูปแบบการประกันภัย โดยเรียกเก็บเบี้ยประกันต่อไร่ในอัตราต่ำ (คำนวณเบี้ยประกันแล้วให้รัฐหรือ ธกส เรียกเก็บในอัตราไม่เกิน 20-50%) ซึ่งแม้ว่าจะเก็บไม่เต็มที่ แต่ก็น่าจะลดการรายงานพื้นที่ที่เกินจริงลงได้อย่างมีนัยสำคัญ
- จริงๆ จะทำเป็นโครงการรับจํานําก็ยังได้ (เช่น รับจํานําราคา 90% ของราคาเป้าหมาย) ซึ่งผลกระทบจะน้อยกว่าโครงการในปัจจุบันมาก ในปีที่ราคาไม่ได้ตกต่ำมาก เกษตรกรก็จะไม่ค่อยมาจํานําราคา (ต่างกับปัจจุบันที่ตั้งราคาจํานําส่งกว่าราคาตลาดอย่างชัดเจน) แต่เมื่อคํานึงถึงปัญหาการระบายข้าวของรัฐที่ผ่านมา การทำโครงการ โดยสองวิธีแรกจะมีความเสี่ยงต่อรัฐน้อยกว่ามาก

- ถ้าต้องการให้เกษตรกรมีเวลาปรับตัวนานขึ้น การตั้งราคาเป้าหมายอาจเป็นค่าเฉลี่ยที่ยาวกว่าสามปี (เช่น 5 ปี แต่ก็จะทำให้ระบบอาจยืดหยุ่น น้อยลงและปรับตัวตามความเปลี่ยนแปลงของตลาดได้ได้ช้าลง และอาจทำให้บางช่วงรัฐอาจมีภาระค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้น)
- วิธีหนึ่งที่จะสร้างหลักประกันว่าระบบจะทำงานตามที่ออกแบบไว้ ก็ด้วยการออกกฎหมายมารองรับ เพื่อไม่ให้สามารถเปลี่ยนแปลงตามดุลยพินิจของผู้บริหารฝ่ายการเมืองหรือ ขรก.

3.3 ทางเลือกสำหรับยางพารา

- ยางเป็นพืชที่มีมูลค่าสูง และการปรับตัวต้องใช้เวลานานกว่า
- การที่เป็นพืชที่มีมูลค่าสูง และเกษตรกรเจ้าของสวนส่วนใหญ่มีเศรษฐกิจฐานะที่ค่อนข้างดี จึงควรใช้ระบบที่ให้เกษตรกรมีส่วนรับภาระต้นทุนค่าบริหารจัดการความเสี่ยงเป็นหลัก (ไม่ใช่ให้รัฐอุดหนุนเป็นหลัก)
 - คล้ายกับกรณีสวนผลไม้และพืชมูลค่าสูงอื่นๆ ซึ่งปกติรัฐไม่ค่อยได้เข้ามาแทรกแซง
- แต่ถ้าใช้ระบบประกัน ที่เก็บเบี้ยประกันสูงพอสมควร อาจมีเกษตรกรเข้าร่วมโครงการน้อย แล้วหันไปเรียกร้องให้รัฐช่วยเวลาราคาตกแทน

- แต่เนื่องจากขงมมีการส่งออกเป็นส่วนใหญ่ (80+%) ทำให้โดยหลักการแล้วการรักษาเสถียรภาพราคาด้วยการแทรกแซงที่จุดส่งออกจะมีประสิทธิภาพสูง และเป็นระบบที่สามารถบังคับให้เข้าร่วมเหมือนระบบประกันสังคม
- อย่างไรก็ตาม การใช้วิธีนี้ (ซึ่งบางช่วงอาจต้องมีการเก็บภาษีส่งออกในอัตราที่สูง) จะมีประสิทธิผลก็ต่อเมื่อมีระบบที่สามารถป้องกันการหนีภาษีส่งออก (หรือปลอมเอกสารมารับการอุดหนุนการส่งออก) อย่างมีประสิทธิภาพ

4. จะทำได้หรือ

- ปกติก็ทำได้ยาก และยิ่งยากในสถานการณ์การเมืองปัจจุบัน
- การถอยหลังก็ไม่ง่าย (เพราะต้องแก้ปัญหาด้านทุนที่เพิ่มขึ้นจากการดำเนินโครงการที่ผ่านมา)
- แต่การเดินหน้าแบบเดิมก็ถึงทางตันเช่นกัน
- การใช้อำนาจรัฐมาสั่ง/ฝืนกลไกตลาดอาจทำได้ในเรื่องที่มีผู้เล่นน้อยราย แต่ยากมากในตลาดที่มีคนที่เกี่ยวข้องจำนวนมากอย่างสินค้าเกษตรไทย
- ต้องการการยอมรับความจริง ความกล้าหาญทางการเมือง และความร่วมมือของฝ่ายต่างๆ